Vihreä kasvu
Janne Peljo

31.1.2023

Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n lausunto valtioneuvoston selonteosta kansallisesta ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmasta vuodelle 2030 (KISS2030)
VNS 15/2022 vp

Elinkeinoelämän keskusliitto EK kiittää Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokuntaa mahdollisuudesta esittää näkemyksiä valtioneuvoston selonteosta kansallisesta ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmasta vuodelle 2030 (KISS2030).

EK on sitoutunut EU:n ja Suomen ilmastotavoitteisiin sekä 1,5 asteen ilmastopolitiikkaan. Suomi on ottanut edelläkävijän roolin hyvin kunnianhimoisella ilmastoneutraalisuustavoitteellaan vuodelle 2035. EK näkee yritykset ilmastonmuutoksen torjunnan ytimessä, koska ne omien päästöjen vähentämisen lisäksi tarjoavat ratkaisuja muille, myös yli Suomen rajojen.

EK on pitänyt esillä myös ilmastonmuutokseen sopeutumisen tärkeyttä niin yhteiskunnan kuin yritysten tasolla. Ilmastonmuutos tuo merkittäviä muutoksia yritysten toimintaympäristöön, aiheuttaen sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksista suoraan tai epäsuorasti aiheutuvia riskejä sekä niin kutsuttuja transitioriskejä, eli ilmastonmuutoksen hillintään tähtäävien politiikkatoimien tai markkinoilla tapahtuvien muutosten vaikutuksia toimintaympäristöön. Päättäväisillä toimilla näihin riskeihin voidaan varautua ja sopeutua niin yhteiskunnan kuin yritysten tasoilla ja jopa kääntää muutokset mahdollisuuksiksi. EK pitääkin hyvin arvokkaana suunnitelmallista ja systemaattista työtä ilmastonmuutokseen varautumiseksi ja sopeutumiseksi niin yhteiskunnassa kuin yrityksissäkin.

Lausunnon pääkohdat:

- Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 vie sopeutumista Suomessa askeleita eteenpäin.
- Ilmastonmuutos vaikuttaa yhteiskunnan ja elinkeinoelämän toimintaympäristöön Suomessa, ennakoiva sopeutumistyö läpi yhteiskunnan on tärkeää riskeihin varautumiseksi.
- Sopeutumispolitiikassa tulee pyrkiä kustannustehokkuuteen.

- Ennakoivan ja ennaltaehkäisevän strategian tuomien kumulatiivisten hyötyjen arvioidaan säästävän vuosina 2040–2070 noin 5–8 miljardia euroa.
- Suunnitelman visio ja päämäärät jäävät kovin yleistasolle, vaikka ovat sinällään kannatettavia. Tavoitteet ja toimenpiteet kaipaavat monilta osin konkretiaa, kunnianhimoisempaa toteutusaikataulua ja priorisointia.
- Elinkeinoelämän piirissä ilmastoriskien hallinta on jo hyvää vauhtia valtavirtaistumassa osaksi yritysten tavanomaista riskienhallintaa. Tätä kehitystä on syytä vauhdittaa informaatio-ohjauksen keinoin ja jättää toiminnanharjoittajille mahdollisuus järjestää ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja varautuminen ensisijaisesti itsenäisesti parhaaksi katsomallaan tavalla.
- Ilmastoriskien ja niiden hallinnan kansallisen tilannekuvan muodostaminen sekä ilmastoriskien ja sopeutumisen tuominen mukaan toimialojen vähähiilitiekarttojen mahdollisiin päivityksiin soveltuvilta osin ovat kannatettavia toimenpiteitä.
- Tietopohjan vahvistaminen ilmastonmuutoksen vaikutuksista ja tiedon hyödynnettävyyden parantaminen on ensiarvoisen tärkeää.
- EK pitää ilmastonmuutokseen sopeutumisen kokonaistaloudellisten vaikutusten arviointia erittäin tärkeänä osana sopeutumistyötä ja sopeutumistoimenpiteiden suunnittelua ja valintaa. Erityisesti tämä osio sopeutumissuunnitelmassa vaatii vielä syventämistä.
- Seuraavan sopeutumissuunnitelman laatiminen tulisi aloittaa jo ennen vuotta 2030.

Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 (KISS2030) vie sopeutumista Suomessa askeleita eteenpäin

Elinkeinoelämän keskusliitto EK kiittää Valtioneuvostoa kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumisen suunnitelman ansiokkaasta ja kattavasta valmistelusta.
Ilmastonmuutokseen sopeutumista on edistetty Suomessa kansallisen tason politiikkatoimilla jo pitkään, ja Suomi julkaisi ensimmäisenä EU-maana ilmastonmuutoksen kansallisen sopeutumisstrategian vuonna 2005. Suomen sopeutumispolitiikan pääperiaate on jo pitkään ollut, että sopeutuminen sisällytetään hallinnon- ja toimialojen varsinaiseen tekemiseen, mitä EK pitää kannatettavana. Tätä vasten peilaten on ansiokasta, että KISS2030:n on pyritty tuomaan hallinnonalarajat ylittäviä tavoitteita ja toimenpiteitä sekä sellaisia teemoja, jotka eivät muulla tavoin välttämättä edistyisi.

Uuden ilmastolain myötä valtioneuvosto hyväksyy sopeutumissuunnitelman vähintään joka toinen vaalikausi. Lisäksi niiden vaalikausien aikana, jolloin velvollisuutta laatia suunnitelmaa ei ole, arvioidaan

suunnitelman ajantasaisuutta ja uusien toimien tarvetta. Siten kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelman 2030 (tästä eteenpäin KISS2030) ajantasaisuutta ja uusien toimien tarvetta arvioidaan vuonna 2026. Vuosi 2026 asettaa ensimmäisen määräajan KISS2030 tavoitteiden saavuttamiselle ja toimenpiteiden toteuttamiselle. KISS2030:n voimassaolo päättyy vuonna 2030, minkä aikana ilmastolain mukaisesti ryhdytään valmistelemaan seuraavaa sopeutumissuunnitelmaa.

Huomioiden ilmastonmuutoksen etenemisen nopeuden, EK pitää tätä katkospistettä haastavana, ja kannustaa KISS2030:n välitarkastelun yhteydessä viimeistään vuonna 2026 jo arvioimaan ja tarvittaessa määrittelemään seuraavan sopeutumissuunnitelman valmistelun aikataulua niin, että uusi sopeutumissuunnitelma voitaisiin saattaa voimaan jo välittömästi KISS2030:n voimassaolon päättyessä.

Ensimmäisen kansallisen sopeutumissuunnitelman arvioissa keskeisiksi kehittämistarpeiksi nostettiin tietoisuuden lisääminen sää- ja ilmastoriskeistä ja sopeutumismahdollisuuksista, sopeutumiseen liittyvien roolien ja vastuiden selkeyttäminen sekä koordinaation varmistaminen, ja tavoitteiden yleisluontoisuus. KISS2030 pyrkii hyvin huomioimaan näitä kehityskohteita, joskin monelta osin tavoitteiden konkretisoinnissa on edelleen tilaa kehitykselle. Sopeutumistoimilta on syytä edellyttää konkreettisia, määrällisiä tavoitteita, mutta joiltain osin soveltuvimpana mittarina on perusteltua käyttää tehtyjä varautumistoimenpiteitä, kuten tehtyjen toimenpiteiden määrää, lopputulemien, kuten toteutuneiden riskitapahtumien ja niiden vaikutusten, sijaan.

Kuten KISS2030:ssa on todettu, myös EK katsoo että sopeutumispolitiikassa tulee pyrkiä kustannustehokkuuteen. Vaikka sen arvioiminen ilmastonmuutoksen sopeutumisen kontekstissa onkin haastavaa, tulee tätä pitää tavoitteena. Toimeenpanon taloudellisten vaikutusten tarkentaminen on tarpeen osana toimeenpanon tarkempaa suunnittelua ja toteutusta, ja tavoite 22.4. sopeutumistoimien kustannustehokkuuden, -vaikuttavuuden ja oikeudenmukaisuuden arvioinnin kehittämisestä on lämpimästi kannatettava.

Ilmastonmuutos vaikuttaa yhteiskunnan ja elinkeinoelämän toimintaympäristöön Suomessa, ennakoiva sopeutumistyö läpi yhteiskunnan on tärkeää riskeihin varautumiseksi.

Kansainvälisessä vertailussa Suomen rajojen sisäpuolella tapahtuvat ilmastonmuutoksen seuraukset näyttävät erityisesti seuraavan vuosikymmenen aikana jäävän verrattain pieniksi. Maailmanlaajuisesti vertailtuna Suomi on hyvin varautunut ilmastonmuutoksen tuomiin lisähaasteisiin.
Tästä huolimatta ilmastonmuutokseen liittyy merkittäviä riskejä myös Suomessa, joihin muuttuvan ilmaston lisäksi vaikuttavat myös

yhteiskunnallinen ja taloudellinen kehitys. Ilmastonmuutos uhkatekijänä aiheuttaa seurauksia muun muassa luontoon ja sen monimuotoisuuteen, luonnonvara-aloihin, infrastruktuuriin ja muuhun rakennettuun ympäristöön, teollisuuteen sekä talouteen, terveyteen ja turvallisuuteen. Seuraukset kohdistuvat kuitenkin vain harvoin yhdelle toimialalle, ja toimi- ja hallinnonalojen keskinäisriippuvuudesta kumpuavien välillisten vaikutusten ja vaikutusketjujen tunnistaminen on keskeistä tehokkaassa ja ennakoivassa sopeutumisessa.

Suunnitelmassa on hyvin ja ansiokkaasti kuvattu ilmastonmuutoksen vaikutuksia keskeisille yhteiskunnan ja talouden sektoreille. Infrastruktuurin ja rakennetun ympäristön sää- ja ilmastoriskien hallinta vaikuttaa merkittävästi yhteiskunnan toimintavarmuuteen, ja muuttuvat sääolosuhteet aiheuttavat haasteita niin energia-, liikenne- ja viestintäinfrastruktuurille ja muille yhteiskuntapalveluille sekä rakennetulle ympäristölle. Äärimmäiset sääilmiöt ja lämpimämmät talvet esimerkiksi haastavat tieinfrastruktuurin kuntoa ja heikentävät tieliikenteen sujuvuutta ja turvallisuutta. Jatkossa perusväylänpidolle on varmistettava riittävä rahoitus, ja tämän tärkeys korostuu entisestään ilmastonmuutoksen myötä. Rahoitustason riittävyys tulisi näkyä myös sopeutumissuunnitelman indikaattoreissa.

Sään ääri-ilmiöt aiheuttavat merkittäviä suoria riskejä myös suomalaiselle teollisuudelle, ja erityisesti kansainväliset heijastevaikutukset muodostavat merkittäviä riskejä suomalaiselle elinkeinoelämälle.

Suunnitelmassa on ansiokkaasti tunnistettu myös institutionaalisen tason haavoittuvuuksia, joihin vastaaminen on tärkeä lisä sopeutumissuunnitelmaan.

Arvokas on myös huomio, että ennakoivan ja ennaltaehkäisevän sopeutumisen arvioidaan vähentävän ilmastonmuutoksen aiheuttamia menetyksiä tehokkaammin kuin reaktiivinen sopeutuminen. Ennakoivan ja ennaltaehkäisevän strategian tuomien kumulatiivisten hyötyjen arvioidaan säästävän vuosina 2040–2070 noin 5–8 miljardia euroa reaktiiviseen strategiaan verrattuna ilmastoskenaariosta riippuen.

On myös hienoa, että suomalaisten ilmastonmuutokseen sopeutumista edistävien ratkaisujen vientimahdollisuuksien edistäminen on lausuntopalautteen perusteella noussut yhdeksi toimenpiteeksi. Kysynnän sopeutumista edistäville ratkaisuille voi globaalisti olettaa kasvavan, ja tätä näkökulmaa on syytä Suomessa tarkastella myös vientimahdollisuuksien kannalta, jolloin suomalaiset ratkaisut voivat auttaa parantamaan ilmastonmuutokseen sopeutumista laajemmin ympäri maapalloa.

Suunnitelman visio ja päämäärät ovat kannatettavia, mutta jäävät kovin yleistasolle

Kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelman visiona on varmistaa pitkällä aikavälillä hyvinvointia ja turvallisuutta muuttuvassa ilmastossa. Visiosta on johdettu kolme päämäärää:
1: Yhteiskunnan toimijoilla on vahva tahto sopeutua ilmastonmuutokseen.
2: Yhteiskunnan toimijoilla on käytössään tehokkaat keinot sekä luontoon että yhteiskuntaan kohdistuvien ilmastonmuutokseen liittyvien riskien arvioimiseksi, ennaltaehkäisemiseksi ja hallitsemiseksi.
3: Yhteiskunnan toimijoilla on kyky ennaltaehkäistä, varautua ja hallita sekä luontoon että yhteiskuntaan kohdistuvat ilmastonmuutokseen liittyvät riskit.

Visio ja päämäärät ovat hyvin laadullisia kuvauksia tahtotilasta ja tavoitteista, mutta ajanevat viestinnällisiä pyrkimyksiä. Sinällään kovin yleisluonteinen visio ei mahdollista sen toteutumisen saavuttamisen arviointia. EK kannustaa arvioimaan, voisiko vision käytettävyyttä vahvistaa esimerkiksi sen muotoilu suuntaan, missä Suomi olisi kansainvälisesti vertaillen maailman parhaiten ilmastonmuutokseen varautunut maa.

Tavoitteet ja toimenpiteet kaipaavat monilta osin konkretiaa ja priorisointia

KISS2030:ssa esitetään 24 ilmastonmuutokseen varautumiseen ja sopeutumiseen liittyvää tavoitetta sekä tarkempia politiikkatoimia niiden toteuttamiseksi. Tavoitteet ovat keskenään hyvin heterogeenisiä, ja niiden välillä ei ole esitetty priorisointia. Tavoitteiden alla toimenpiteet ovat hyvin vaihtelevia luonteeltaan, vaatimuksiltaan ja vaikuttavuudeltaan niin tavoitteiden sisällä kuin ennen kaikkea niiden välillä. Tästä johtuen suunnitelmasta on vaikea määrittää, missä tavoitteissa Suomen on ehdottoman tärkeää onnistua tai mitkä arvioidaan kaikista vaikuttavimmiksi.

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on osoittanut, miten voimakkaasti eri vaikutusketjut ja heijastevaikutukset välittyvät maailmanmarkkinoilta vaikuttamaan myös suomalaisten yritysten toimintaan. Ilmastonmuutoksen myötä toimitusketjujen tai raaka-ainemarkkinoiden häiriöt ovat jatkossa entistä todennäköisempiä. Koronapandemia ja energiakriisi ovat osaltaan osoittaneet, kuinka haastavaa valtion tasolla on nopeasti ottaa käyttöön tehokkaita yrityksille kohdennettuja mekanismeja toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi.

Toimenpiteeksi tavoitteen 9 alle voisi lisätä toimenpiteen, missä kartoitettaisiin ja ennakoivasti valmisteltaisiin julkishallinnon keinoja järjestää elinkeinotoiminnan kannalta kriittisten raaka-aineiden yhteishankintoja tai ottaa käyttöön kohdennettuja mekanismeja elinkeinotoiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi tilanteissa, joissa ilmastonmuutoksesta aiheutuvat heijastevaikutukset äkillisesti muuttavat markkinaolosuhteita.

Vihreä kasvu
Janne Peljo

31.1.2023

Suunnitelman vaikutusten arviointi jää monilta osin vajavaiseksi

EK pitää ilmastonmuutokseen sopeutumisen kokonaistaloudellisten vaikutusten arviointia erittäin tärkeänä osana sopeutumistyötä ja sopeutumistoimenpiteiden suunnittelua ja valintaa. Yhteiskunnan eri sektoreilla sekä kansainvälisesti tapahtuvien muutosten taloudelliset vaikutukset tulee mahdollisimman kokonaisvaltaisesti sekä päätöksenteon suunnittelun ja toteuttamisen kannalta mahdollisimman ennakoivasti ottaa huomioon ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Taloudellisten vaikutusten ja niiden arvioinnin kokonaisuuden, johon kuuluu sekä riskien että mahdollisuuksien ja toimenpiteistä saatavien hyötyjen tarkastelu, tulee luoda pohjaa punnituille ja pitkälinjaisesti kestäville linjauksille ja niiden toteuttamisen seurannalle. Myös sopeutumissuunnitelmassa tarkoitettujen toimenpiteiden taloudellisia vaikutuksia tulee arvioida mahdollisimman kattavasti toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa. Valitettavasti taloudellisten vaikutusten arviointi jää suunnitelmassa monilta osin vajavaiseksi.

Suunnitelman aikaisemmassa osassa on kuitenkin todettu, että ennakoivan ja ennaltaehkäisevän strategian tuomien kumulatiivisten hyötyjen arvioidaan säästävän vuosina 2040–2070 noin 5–8 miljardia euroa reaktiiviseen strategiaan verrattuna ilmastoskenaariosta riippuen, ja tämän tason talousvaikutusten arviota olisi syytä suunnitelmassa avata ja perustella täsmällisemmin.

Kunnioittavasti

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Janne Peljo
Johtava asiantuntija